

KONSPEKT LEKCJI BIOLOGII/GEOGRAFII KLASA I-III SZKOŁY PONADGIMNAZJALNEJ

Temat: Znaczenie mokradel dla występowania różnych gatunków zwierząt.

Czas zajęć: 45 minut

Cele kształcenia:

Uczeń potrafi:

- A. wymienić 4 gatunki zwierząt występujących na torfowisku wysokim;
- B. wymienić główne kategorie systematyczne w obrębie królestwa zwierząt;
- C. podać przykłady przystosowań zwierząt do specyficznych warunków środowiskowych panujących na mokradłach;
- D. podać przykłady zwierząt chronionych występujących na torfowiskach;
- E. efektywnie pracować w parach.

Metody :

- Pogadanka
- Praca w grupach
- Praca w parach
- Burza mózgów
- Oglądowe (pokaz zdjęć i schematów)
- Prezentacja

Środki i pomoce dydaktyczne:

- Wycięte w dużym formacie nazwy głównych kategorii systematycznych królestwa zwierząt (zał. 1);
- Atlasy zwierząt, wydawnictwa naukowe, publikacje (zawierające wiadomości o gatunkach zwierząt występujących na mokradłach);
- Spis gatunków występujących na mokradłach - informacje dla uczniów do pracy w grupach (zał. 2);
- Karta pracy ucznia (zał. 3);
- Gatunki chronionych prawnie zwierząt mokradłowych i wymagania ich ochrony (zał. 4);
- Informacje o gatunkach zwierząt występujących na mokradłach (zał. 5);
- Zdjęcia omawianych gatunków (zał. 6).

Tok lekcji:

1. Faza wprowadzająca: (7 min)

- Przypomnienie informacji dotyczących mokradel. Nauczyciel pyta o warunki panujące na mokradłach oraz typowe dla tych siedlisk rośliny. Czy warunki siedliskowe są korzystne dla występowania tam wielu gatunków zwierząt? Jakie gatunki zwierząt można spotkać na mokradłach? (skojarzenia uczniów)
- Przypomnienie informacji z zakresu taksonomii zwierząt. Nauczyciel przypina (przed rozpoczęciem lekcji) do tablicy główne kategorie systematyczne w

królestwie zwierząt. Umieszcza je w sposób losowy, tak aby kategorie następujące po sobie nie znajdowały się obok siebie na tablicy. (zał. 1)

- Praca w parach. Zadaniem uczniów jest uszeregowanie kategorii systematycznych od najwyższych do najniższych rangą i zapisanie ich w postaci kolumny w zeszyte.

2. Faza realizacyjna (27 min)

- Praca w grupach 4-5 osobowych. Nauczyciel prezentuje zdjęcia zwierząt typowych dla terenów bagiennych. Podaje polską i łacińską nazwę każdego gatunku. Na podstawie informacji przygotowanych przez nauczyciela (zał. 2 i 4) oraz zawartych w atlasach i podręcznikach, uczniowie wypełniają karty pracy (zał. 3). Nauczyciel przydziela zdjęcia do odpowiednich grup (tak aby każda grupa miała do opisanie 9 gatunków). Kolejnym zadaniem uczniów jest sklasyfikowanie wg opracowanych na początku lekcji kategorii systematycznych, 4 wybranych gatunków zwierząt (od królestwa do gatunku).

3. Faza podsumowująca (11 min)

- Wspólne sprawdzenie rezultatów pracy grup. Uczniowie omawiają poszczególne gatunki zgodnie z kryteriami opisanymi w karcie pracy. Nauczyciel zwraca uwagę na charakterystyczne przystosowania gatunków należących do jednego rzędu lub rodziny.

Literatura:

- Wołejko L., Stańko R., Pawlaczyk P., Jermaczek A. *Poradnik ochrony mokradel w krajobrazie rolniczym*, Wydawnictwo Klubu Przyrodników Świebodzin 2004
- Jabłońska E., Dzierża P., Górski M., Sobociński W. *Torfowiska z Bliska, czyli, co ciekawego kryje moja okolica*, Stowarzyszenie Chrońmy Mokradła Cmok Warszawa 2004

Źródła internetowe:

- www.bagna.pl
- www.gis-mokradla.info

Załączniki

Załącznik nr 1. Główne kategorie systematyczne w obrębie królestwa zwierząt

Królestwo (regnum)

typ (phylum)

gromada (chassis)

rząd (ordo)

rodzina (familia)

rodzaj (genus)

gatunek (species)

podgatunek (subspecies)

forma (forma)

Załącznik nr 2. Informacje dla uczniów do pracy w grupach

1. kulik wielki (*Numenius arquata*)
2. bekas kszyc (*Gallinago gallinago*)
3. batalion (*Philomachus pugnax*)
4. derkacz (*Crex crex*)
5. bąk (*Botaurus stellaris*)
6. rycyki (*Limosa limosa*)
7. błotniak stawowy (*Circus aeruginosus*)
8. uszatka błotna (*Asio flammeus*)
9. łoś (*Alces alces*)
10. bóbr europejski (*Castor fiber*)
11. dzik (*Sus scrofa*)
12. żółw błotny (*Emys orbicularis*)
13. ropucha paskówka (*Bufo calaminta*)
14. żaba moczarowa (*Rana arvalis*)
15. żaba jeziorkowa (*Rana lessonae*)
16. traszka grzebieniasta (*Triturus cristatus*)
17. czerwoczyk fioletek (*Lycaena dispar*)
18. modraszek telejus (*Maculinea teleius*)

Załącznik nr 4. Gatunki chronionych prawnie zwierząt mokradlowych i wymagania ich ochrony

Gatunki objęte ochroną całkowitą:

NAZWA POLSKA I ŁACIŃSKA	NAJWAŻNIEJSZE WYMAGANIA SKUTECZNEJ OCHRONY
1	2
PIJAWKI HIRUDINEA	
Pijawka lekarska <i>Hirudo medicinalis</i>	Zachowanie czystości wód, ochrona zróżnicowania ekologicznego mokradeł
WAŻKI ODONATA	
Żagnica zielona <i>Aeschna viridis</i>	Ochrona drobnych zbiorników wodnych, szczególnie porośniętych przez osokę aloesowatą
Łątka turzycowa <i>Coenagrion ornatum</i>	Ochrona czystych strumieni o wolnym prądzie, z nasłonecznioną, ciepłą i dobrze natlenioną wodą
Iglica mała <i>Nehalennia speciosa</i>	Zachowanie obrzeży zbiorników na torfowiskach, szczególnie z udziałem turzycy bagiennej i nitkowatej, ochrona przed eutrofizacją
Trzepla zielona <i>Ophiogomphus cecilia</i>	Ochrona zróżnicowania ekosystemów w dolinach naturalnych, niewielkich, wolno płynących rzek
Gadziogłówka żółtonoga <i>Stylurus flavipes</i>	Ochrona zróżnicowania ekosystemów w dolinach dużych rzek
Straszka północna <i>Sympecma braueri</i>	Zachowanie wód stojących o bogatym, zróżnicowanym litoralu, ochrona przed zanieczyszczeniem i nadmierną eutrofizacją
Zalotka białoczelna <i>Leucorrhinia albifrons</i>	Ochrona przed eutrofizacją i degradacją mezotroficznymi i słabo eutroficznymi zbiorników z obfitą roślinnością, szczególnie z płem turzycowym
Zalotka spłaszczona <i>Leucorrhinia caudalis</i>	Ochrona mezotroficznymi, słabo eutroficznymi i dystroficznymi zbiorników wodnych o znacznej przezroczystości wody i obfitej roślinności zanurzonej i pływającej
Zalotka większa <i>Leucorrhinia pectoralis</i>	Zachowanie zróżnicowania mezotroficznymi, słabo eutroficznymi i dystroficznymi zbiorników wodnych z bogatą roślinnością
CHRZĄSZCZE COLEOPTERA	
Pływak szerokobrzegi <i>Dytiscus latissimus</i>	
Pływak <i>Graphoderus bilineatus</i>	Zachowanie zróżnicowanych, bogatych w mikrosiedliska ekosystemów wodnych, ochrona przed zanieczyszczeniem i nadmierną eutrofizacją
MOTYLE LEPIDOPTERA	
Czerwończyk nieparek <i>Lycaena dispar</i>	Ochrona łąk i torfowisk z udziałem różnych gatunków szczawii
Czerwończyk fioletek <i>Lycaena helle</i>	Ochrona torfowisk niskich i łąk z rdzestem węzownikiem
Modraszek alkon <i>Maculinea alcon</i>	Ochrona terenów podmokłych z udziałem goryczek oraz mrowisk w sąsiedztwie, w których żyją starsze stadia rozwojowe gąsienic
Modraszek nausitos <i>Maculinea nausithous</i>	Ochrona terenów podmokłych z udziałem krwiściąg lekarskiego oraz mrowisk w sąsiedztwie, w których żyją starsze stadia rozwojowe gąsienic
Modraszek telejus <i>Maculinea teleius</i>	Ochrona terenów podmokłych z udziałem krwiściąg lekarskiego oraz mrowisk w sąsiedztwie, w których żyją starsze stadia rozwojowe gąsienic
Wstęgówka bagienka <i>Catocala pacta</i>	Ochrona rozległych kompleksów torfowisk
Dostojka akwilonaris <i>Boloria aquilonaris</i>	Ochrona torfowisk i borów bagiennych
Dostojka eunomia <i>Boloria eunomia</i>	Ochrona torfowisk i borów bagiennych
Przeplatka aurinia <i>Euphydryas aurinia</i>	Ochrona terenów podmokłych
Przeplatka maturalna <i>Euphydryas maturna</i>	Ochrona terenów podmokłych i polan w lasach łągowych
Szlaczkoń torfowiec <i>Colias palaeno</i>	Ochrona torfowisk wysokich i borów bagiennych z udziałem borówki bagiennnej
Strzępotek hero <i>Coenonympha hero</i>	Ochrona terenów podmokłych, zachowanie zróżnicowania roślinności

Strzępotek edypus <i>Coenonympha oedippus</i>	Ochrona terenów podmokłych, zachowanie zróżnicowania roślinności
Skalnik driada <i>Minois dryas</i>	Ochrona terenów podmokłych, zachowanie zróżnicowania roślinności
Mszarnik jutta <i>Oenis jutta</i>	Ochrona terenów podmokłych, zachowanie zróżnicowania roślinności
ŚLIMAKI GASTROPODA	
Zawójka rzeczna <i>Valvata naticina</i>	Ochrona czystości wód, zachowanie strefowego zróżnicowania ekosystemów dużych rzek i jezior
Blotniarka otułka <i>Lymnaea glutinosa</i>	Ochrona warunków wodnych, zachowanie zróżnicowania strefowego zbiorników wodnych, szczególnie roślinności podwodnej
Zatoczek gładki <i>Gyraulus laevis</i>	Zachowanie czystości i zróżnicowania ekologicznego zbiorników wodnych
Poczwarówka zwężona <i>Vertigo angustior</i>	Zachowanie wilgotnych łąk i zarośli
Poczwarówka jajowata <i>Vertigo moulinsiana</i>	Zachowanie wilgotnych łąk
MAŁŻE BIVALVIA	
Perloródka rzeczna <i>Margaritifera margaritifera</i>	Wymaga reintrodukcji. Zachowanie naturalnego charakteru strumieni o wartkim prądzie i czystej wodzie.
Szczeżują spłaszczona <i>Anodonta complanata</i>	Zachowanie czystości wód, szczególnie rzek o piaszczystym i żwirowym dnie, ochrona przed eutrofizacją
Szczeżują wielka <i>Anodonta cygnea</i>	Zachowanie czystości wód, szczególnie w stawach i wodach stojących o mulistym dnie, ochrona przed nadmierną eutrofizacją
Skójka gruboskorupowa <i>Unio crassus</i>	Zachowanie czystości wód, szczególnie rzek o piaszczystym lub żwirowatym dnie, ochrona przed eutrofizacją
Skójka malarska <i>Unio pictorum</i>	Zachowanie czystości wód w rzekach i jeziorach, ochrona przed nadmierną eutrofizacją
Skójka zaostzona <i>Unio tumidus</i>	Zachowanie czystości wód stojących i płynących., ograniczenie eutrofizacji
Groszkówkowate <i>Spheridae</i> (łącznie 20 gatunków z trzech rodzajów; <i>Pisidium</i> (16), <i>Spherium</i> (3) i <i>Musculium</i> (1))	Zachowanie zróżnicowania ekologicznego i czystości wód, ochrona przed nadmierną eutrofizacją. Określenie warunków skutecznej ochrony poszczególnych gatunków wymaga opracowania
KRAĞŁOUSTE CYCLOSTOMATA	
Minóg morski <i>Petromyzon marinus</i>	Likwidacja barier na szlakach wędrówek, ochrona czystości wód
Minóg rzeczny <i>Lampetra fluviatilis</i> – postacie młodociane	Zachowanie czystości i naturalnego charakteru niewielkich rzek, ochrona przed nadmierną eutrofizacją
Minóg strumieniowy <i>Lampetra planeri</i>	Zachowanie czystości i naturalnego charakteru rzek i strumieni o wartkim prądzie
Minóg ukraiński <i>Eudontomyzon mariae</i>	Ochrona stanowisk na krańcach zasięgu.
RYBY PISCES	
Jesiotr zachodni <i>Acipenser sturio</i>	Wymaga reintrodukcji, poprawy czystości wód i likwidacji barier na największych rzekach
Piekielnica <i>Alburnoides bipunctatus</i>	Zachowanie czystości wód i zróżnicowania środowisk wód płynących
Strzebla błotna <i>Eupallasella percnurus</i>	Ochrona niewielkich zbiorników wodnych, czynna ochrona stanowisk
Kiełb białopletwy <i>Gobio albipinnatus</i>	Ochrona wód przed zanieczyszczeniem i drastycznym przekształceniem
Kiełb Kesslera <i>Gobio kessleri</i>	Ochrona wód przed zanieczyszczeniem i przekształcaniem naturalnego charakteru cieków
Ciosa <i>Pelecus cultratus</i>	Ochrona rzek przed zanieczyszczeniem, likwidacja barier na szlakach wędrówek
Strzebla potokowa <i>Phoxinus phoxinus</i>	Zachowanie naturalnego charakteru czystych potoków i rzek o wartkim prądzie
Różanka <i>Rhodeus sericeus</i>	Zachowanie zróżnicowania zbiorników wodnych. Zaprzestanie aktywnego zwalczania na stawach rybnych
Koza <i>Cobitis taenia</i>	Zachowanie zróżnicowania i naturalnego charakteru zbiorników wodnych, ochrona przed zanieczyszczeniami i nadmierną eutrofizacją
Piskorz <i>Misgurnus fossilis</i>	Zachowanie zróżnicowania i naturalnego charakteru zbiorników wodnych, ochrona przed zanieczyszczeniami i nadmierną eutrofizacją
Koza złotawa <i>Sabanejewia aurata</i>	Zabezpieczenie naturalnego charakteru wolno płynących odcinków czystych, nagrzanych rzek podgórskich
Głowacz białopletwy <i>Cottus gobio</i>	Zachowanie czystości i naturalnego charakteru wartko płynących odcinków niewielkich rzek i potoków
Głowacz przęgotpletwy <i>Cottus poecilopus</i>	Zachowanie źródłiskowych i przyźródłiskowych odcinków rzek i strumieni o znacznym spadku

PŁAZY AMPHIBIA	
Salamandra plamista <i>Salamandra salamandra</i>	Ochrona miejsc rozrodu i szlaków migracji
Traszka grzebieniasta <i>Triturus cristatus</i>	Zachowanie niewielkich, płytkich, pozbawionych ryb zbiorników wodnych, oczek i rozlewisk, stabilizacja poziomu wody w okresie rozrodu
Traszka zwyczajna <i>Triturus vulgaris</i>	Zachowanie niewielkich, płytkich, pozbawionych ryb zbiorników wodnych, oczek i rozlewisk, stabilizacja poziomu wody w okresie rozrodu
Kumak nizinny <i>Bombina bombina</i>	Zachowanie niewielkich, płytkich zbiorników wodnych, oczek i rozlewisk o stabilnym poziomie wody w okresie rozrodu
Grzebiuszka ziemna <i>Pelobates fuscus</i>	Zachowanie niewielkich zbiorników wodnych i obszarów podmokłych
Ropucha szara <i>Bufo bufo</i>	Likwidacja barier i aktywna ochrona na szlakach wędrówek do miejsc rozrodu
Ropucha zielona <i>Bufo viridis</i>	Likwidacja barier i aktywna ochrona na szlakach wędrówek do miejsc rozrodu. Ochrona zbiorników wodnych stanowiących miejsca godów
Ropucha paskówka <i>Bufo calamita</i>	Zachowanie niewielkich zbiorników wodnych, szczególnie w sąsiedztwie terenów piaszczystych, ochrona stanowisk
Rzekotka drzewna <i>Hyla arborea</i>	Zachowanie niewielkich zbiorników wodnych i oczek z udziałem krzewów na obrzeżach
Żaba trawna <i>Rana arvalis</i>	Likwidacja barier i aktywna ochrona na szlakach wędrówek do miejsc rozrodu
Żaba moczarowa <i>Rana temporaria</i>	Zachowanie zróżnicowania zbiorników wodnych i terenów podmokłych
Żaba dalmatyńska <i>Rana dalmatina</i>	Gatunek spotykany sporadycznie, zachowanie warunków wodnych
Żaba jeziorkowa <i>Rana lessonae</i>	Zachowanie zróżnicowania warunków wodnych, ochrona miejsc rozrodu
Żaba wodna <i>Rana esculenta</i>	Zachowanie zróżnicowania warunków wodnych, ochrona miejsc rozrodu
Żaba śmieszka <i>Rana ridibunda</i>	Zachowanie zróżnicowania warunków wodnych, ochrona miejsc rozrodu
GADY REPTILIA	
Żółw błotny <i>Emys orbicularis</i>	Ochrona i odtwarzanie terenów podmokłych, zapewnienie odpowiednich miejsc dla składania i inkubacji jaj, czynne zabezpieczenie gniazd przed drapieżnikami, reintrodukcje, zasilenie wybranych populacji osobnikami z hodowli
Zaskroniec zwyczajny <i>Natrix natrix</i>	Zabezpieczenie miejsc stałego i licznego występowania przed penetracją ludzką
Żmija zygzakowata <i>Vipera berus</i>	Zabezpieczenie miejsc stałego występowania przed penetracją ludzką, ochrona stanowisk, edukacja społeczeństwa
PTAKI AVES	
Nur rdzawoszy <i>Gavia stellata</i> , Nur czarnoszy <i>Gavia arcica</i> Lodowiec <i>Gavia immer</i> Nur białodzioby <i>Gavia aamsii</i>	Gatunki rzadko lub sporadycznie notowane w okresie wędrówek. Wymagają zachowania rozległych, zróżnicowanych strukturalnie zbiorników wodnych
Perkozek <i>Tachybaptus ruficollis</i>	Ochrona i odtwarzanie niewielkich zbiorników i oczek wodnych
Perkoz dwuczuby <i>Podiceps cristatus</i>	Ochrona pasa oczeretów przed nadmierną penetracją, szczególnie przez wędkarzy
Perkoz rdzawoszy <i>Podiceps griseigena</i>	Ochrona i odtwarzanie rozległych płytkich zbiorników eutroficznych, koszenie pasa oczeretów na stawach rybnych poza sezonem lęgowym
Perkoz rogaty <i>Podiceps auritus</i>	Gatunek sporadycznie notowany w okresie wędrówek
Zausznik <i>Podiceps nigricollis</i>	Ochrona i odtwarzanie silnie zeutrofizowanych, płytkich zbiorników wodnych, budowa wysp na stawach i zbiornikach zaporowych
Pelikan różowy <i>Pelecanus onocrotalus</i> Pelikan kędzierzawy <i>Pelecanus crispus</i> Pelikan mały <i>Pelecanus rufescens</i>	Gatunki sporadycznie notowane w okresie wędrówek. Zachowanie dużych kompleksów środowisk wodnych i terenów podmokłych
Bąk <i>Botaurus stellaris</i>	Zachowanie rozległych, zwartych trzcinowisk w dolinach rzek i na obrzeżach jezior i stawów, ochrona przed penetracją ludzką
Bączek <i>Ixobrychus minutus</i>	Zachowanie podmokłych zarośli i wiklin nadrzecznych
Ślepowron <i>Nycticorax nycticorax</i>	Ochrona stanowisk, zachowanie rozległych bezpiecznych i zasobnych pokarmowo kompleksów płytkich eutroficznych zbiorników

Czapla modronosa <i>Ardeola ralloides</i> Czapla nadobna <i>Egretta garzetta</i> Czapla purpurowa <i>Ardea purpurea</i>	Gatunki sporadycznie notowane w okresie wędrówek zachowanie rozległych kompleksów płytkich eutroficznych zbiorników
Czapla biała <i>Egretta alba</i>	Ochrona stanowisk, zachowanie rozległych bezpiecznych i zasobnych pokarmowo kompleksów płytkich eutroficznych zbiorników.
Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>	Ochrona krajobrazu obfitującego w ekosystemy mokradłowe oraz miejsc gniazdowania
Bocian biały <i>Ciconia ciconia</i>	Ochrona gniazd, zabezpieczenie żerowisk, rozległych obszarów terenów podmokłych
Ibis kasztanowaty <i>Plegalis falcinellus</i> Warzecha <i>Platalea leucorodia</i> Czerwonak <i>Phoenicopterus ruber</i>	Gatunki sporadycznie notowane podczas wędrówek, wymagają zachowania rozległych obszarów podmokłych
Łabędź niemy <i>Cygnus olor</i>	Ochrona środowisk wodnych i bagiennych, przeciwdziałanie postępującej synantropizacji gatunku
Łabędź czarnodzioby <i>Cygnus columbianus</i>	Gatunek nielicznie przelotny, wymaga zachowania dużych obszarów płytkich, żyznych wód
Łabędź krzykliwy <i>Cygnus cygnus</i>	Zapewnienie bezpiecznych, obfitujących w pokarm miejsc koncentracji w okresie wędrówek i zimowania. Ochrona środowisk wodnych i bagiennych. Ochrona stanowisk łęgowych
Gęgawa <i>Anser anser</i>	Ochrona większych, niedostępnych zbiorników wodnych z szerokim pasem oczeretów, zabezpieczenie spokoju i bezpieczeństwa w okresie lęgów i wodzenia młodych
Gęś krótkodzioba <i>Anser brachyrhynchus</i> Gęś mała <i>Anser erythropus</i> Śnieżyca <i>Anser caerulescens</i> Bernikla kanadyjska <i>Branta canadensis</i> Bernikla białolica <i>Branta leucopsis</i> Bernikla obrożna <i>Branta bernicla</i> Bernikla rdzwoszyja <i>Branta ruficollis</i> Kazarka <i>Tadorna ferruginea</i>	Gatunki rzadko spotykane podczas wędrówek, wymagają rozległych, obfitujących w pokarm obszarów podmokłych
Ohar <i>Tadorna tadorna</i>	Czynna ochrona stanowisk, zabezpieczanie miejsc lęgów i stabilnego poziomu wody, możliwa ochrona poprzez instalację sztucznych miejsc lęgów
Świstun <i>Anas penelope</i>	Ochrona dużych, zróżnicowanych kompleksów terenów podmokłych
Krakwa <i>Anas strepera</i>	Zachowanie rozległych, płytkich kompleksów żyznych wód z szerokim pasem szuwarów i oczeretów
Rożeniec <i>Anas acuta</i>	Zachowanie rozległych, otwartych terenów zalewowych w dolinach dużych rzek
Cyranka <i>Anas querquedula</i>	Zachowanie rozległych, otwartych terenów zalewowych i podmokłych łąk w dolinach dużych rzek
Płaskonos <i>Anas clypeata</i>	Zachowanie rozległych terenów zalewowych w dolinach dużych rzek
Helmiatka <i>Netta rufina</i>	Ochrona dużych kompleksów ekstensywnie użytkowanych eutroficznych zbiorników wodnych
Podgorzałka <i>Aythya nyroca</i>	Ochrona dużych kompleksów ekstensywnie użytkowanych eutroficznych zbiorników wodnych
Ogorzałka <i>Aythya marila</i>	Gatunki w głębi łąd rzadko notowane w okresie wędrówek, zachowanie dużych, głębokich zbiorników z rozległym lustrem otwartej wody
Edredon <i>Somateria molissima</i>	
Lodówka <i>Clangula hyemalis</i> Markaczka <i>Melanitta nigra</i> Uhla <i>Melanitta fusca</i>	
Gągoł <i>Bucephala clangula</i>	Zapewnienie dostępności dziupli w sąsiedztwie zapewniających spokój zbiorników wodnych, ochrona zadrzewionych wysp na jeziorach, rozwieszanie skrzynek lęgowych
Bielaczek <i>Mergus albellus</i>	Gatunek notowany tylko w okresie wędrówek. Ochrona dużych rzek i większych zbiorników wodnych
Szlachar <i>Mergus serrator</i>	Ochrona stanowisk lęgowych, zabezpieczenie przed penetracją w okresie lęgowym wysp dużych jezior
Nurogęś <i>Mergus merganser</i>	Zapewnienie dostępności dziupli w sąsiedztwie spokojnych zbiorników wodnych, ochrona zadrzewionych wysp na jeziorach, rozwieszanie skrzynek lęgowych
Kania czarna <i>Milvus migrans</i>	Zachowanie rozległych, zróżnicowanych, ekstensywnie użytkowanych kompleksów zbiorników wodnych i obszarów podmokłych, ochrona miejsc gniazdowania, sztuczne gniazda

Kania ruda <i>Milvus milvus</i>	Zachowanie rozległych, zróżnicowanych, ekstensywie użytkowanych kompleksów zbiorników wodnych i obszarów podmokłych, ochrona miejsc gniazdowania, sztuczne gniazda
Bielik <i>Haliaeetus albicilla</i>	Zachowanie rozległych, zróżnicowanych, ekstensywie użytkowanych kompleksów zbiorników wodnych i obszarów podmokłych, ochrona miejsc gniazdowania, sztuczne gniazda
Błotniak stawowy <i>Circus aeruginosus</i>	Zachowanie rozległych, niedostępnych dla człowieka pasów trzcinowisk, utrzymanie drobnych oczek śródpolnych i trzcinowisk
Błotniak zbożowy <i>Circus cyaneus</i>	Ochrona rozległych, strukturalnie zróżnicowanych kompleksów torfowisk niskich z udziałem wysokich szuwarów
Błotniak łąkowy <i>Circus pygargus</i>	Ochrona rozległych, strukturalnie zróżnicowanych kompleksów torfowisk niskich z przewagą szuwarów turzycowych i podmokłych łąk
Orlik krzykliwy <i>Aquila pomarina</i>	Zachowanie zróżnicowanego krajobrazu obfitującego w tereny wilgotne, łąki i pastwiska oraz kompleksy starodrzewi liściastych. Ochrona miejsc gniazdowania
Orlik grubodzioby <i>Aquila clanga</i>	Ochrona rozległych, strukturalnie zróżnicowanych i niedostępnych kompleksów terenów podmokłych. Ścisła ochrona gniazdowania
Rybołów <i>Pandion haliaeetus</i>	Zachowanie rozległych, zróżnicowanych, ekstensywie użytkowanych przez człowieka kompleksów zbiorników wodnych i obszarów podmokłych, ochrona miejsc gniazdowania. Sztuczne gniazda
Cietrzew <i>Tetrao tetrix</i>	Zachowanie rozległych kompleksów odkrytych mszarów i wrzosowisk w krajobrazie borów bagiennych. Ograniczenie penetracji ludzkiej w okresie toków i lęgów. Zachowanie równowagi ekologicznej w siedliskach
Gluszczyk <i>Tetrao urogallus</i>	Zachowanie rozległych kompleksów borów bagiennych i wilgotnych. Ograniczenie penetracji ludzkiej w okresie toków i lęgów. Zachowanie równowagi ekologicznej w siedliskach
Wodnik <i>Rallus aquaticus</i>	Ochrona większych kompleksów oczeretów w dolinach rzek i na obrzeżach zbiorników wodnych. Ograniczenie przestrzenne i czasowe koszenia trzcinowisk na stawach rybnych
Kropiatka <i>Porzana porzana</i>	Zachowanie rozległych kompleksów umiarkowanie podtopionych turzycowisk o stabilnym poziomie wody
Zielonka <i>Porzana parva</i>	Ochrona dużych kompleksów terenów podmokłych
Derkacz <i>Crex crex</i>	Zachowanie dużych kompleksów podmokłych, ekstensywnie użytkowanych, jednak regularnie koszonych łąk, stosowanie sposobów koszenia umożliwiających ptakom ucieczkę
Kokoszka <i>Gallinula chloropus</i>	Ochrona niewielkich zbiorników wodnych i oczek
Żuraw <i>Grus grus</i>	Kompleksowa ochrona torfowisk i terenów podmokłych, ograniczenie penetracji ludzkiej w okresie lęgów
Ostrygojad <i>Haematopus ostralegus</i>	Ochrona krajobrazu zalewowych łąk i ekstensywnie użytkowanych pastwisk, ochrona wysp na dużych rzekach
Szczudlak <i>Himantopus himantopus</i>	Zachowanie rozległych kompleksów rozlewisk w dolinach dużych rzek
Szablodziób <i>Recurvirostra avosetta</i>	Gatunek sporadycznie zalatujący. Zachowanie terenów podmokłych
Kulon <i>Burhinus oediconemus</i>	Zachowanie piaszczystych łąk i wysp w naturalnych dolinach dużych rzek
Sieweczka rzeczna <i>Charadrius dubius</i>	Zachowanie piaszczystych łąk w dolinach dużych rzek lub środowisk zastępczych – odkrytych dróg i grobli wśród rozlewisk, dna spuszczonej stawów itp.
Sieweczka obroźna <i>Charadrius hiaticula</i>	Zachowanie piaszczystych łąk w dolinach dużych rzek lub środowisk zastępczych – odkrytych dróg i grobli wśród rozlewisk, dna spuszczonej stawów itp.
Mornel <i>Charadrius morinellus</i>	Gatunek sporadycznie zalatujący. Zachowanie środowisk podmokłych
Siewka złota <i>Pluvialis apricaria</i> Siewnica <i>Pluvialis squatarola</i>	Gatunki przelotne. Zachowanie zróżnicowanych środowisk podmokłych, szczególnie w dolinach dużych rzek
Czajka <i>Vanellus vanellus</i>	Zachowanie kompleksów obszarów podmokłych z niską roślinnością lub odkrytą glebą
Biegus rdzawy <i>Calidris canutus</i> Piskowiec <i>Calidris alba</i> Biegus malutki <i>Calidris minuta</i> Biegus mały <i>Calidris temminckii</i> Biegus krzywodzioby <i>Calidris ferruginea</i> Biegus morski <i>Calidris maritima</i> Biegus płaskodzioby <i>Limicola falcinellus</i> Biegus płowy <i>Tryngites subruficollis</i>	Gatunki przelotne, pojawiające się nielicznie w głębi lądu, wymagają zachowania piaszczystych bądź mulistych łąk w strefie zalewu morza, na obrzeżach rzek lub jezior, na dnie spuszczonej stawów itp.
Biegus zmienny <i>Calidris alpina</i>	Czynna ochrona stanowisk poprzez utrzymanie otwartego charakteru

	nadmorskich łąk solniskowych
Batalion <i>Philomachus pugnax</i>	Zachowanie rozległych kompleksów odkrytych terenów zalewowych, aktywna ochrona najważniejszych stanowisk
Bekasik <i>Lymnocyptes minimus</i>	Gatunek sporadycznie lęgowy, przelotny i zimujący. Zachowanie zróżnicowanych strukturalnie, niekoszonych, fragmentów podmokłych turzycowisk
Kszyk <i>Gallinago gallinago</i>	Zachowanie odkrytych, silnie podtopionych turzycowisk
Dubelt <i>Gallinago media</i>	Zachowanie rozległych kompleksów odkrytych, silnie podtopionych turzycowisk z mechowiskami
Rycyk <i>Limosa limosa</i>	Zachowanie rozległych, ekstensywnie wypasanych lub koszonych kompleksów odkrytych terenów zalewowych
Szlamik <i>Limosa lapponica</i> Kulik mniejszy <i>Numenius phaeopus</i> Kulik cienkodzioby <i>Numenius tenuirostris</i>	Gatunki zalatujące. Zachowanie naturalnych, zróżnicowanych środowisk wybrzeża, koryt i dolin dużych rzek oraz rozległych terenów podmokłych
Kulik wielki <i>Numenius arquata</i>	Zachowanie rozległych kompleksów odkrytych łąk i pastwisk o niskiej roślinności
Krwawodziób <i>Tringa totanus</i>	Zachowanie rozległych kompleksów odkrytych terenów zalewowych, podtopionych łąk i pastwisk
Samotnik <i>Tringa ochropus</i>	Zachowanie kompleksów niewielkich, otoczonych lasami zbiorników i bagien
Brodziec śniady <i>Tringa erythropus</i> Brodziec pławny <i>Tringa stagnatilis</i> Kwokacz <i>Tringa nebularia</i> Brodziec piegowaty <i>Tringa melanoleuca</i> Brodziec żółtonogi <i>Tringa flavipes</i> Łęczak <i>Tringa glareola</i> Terekia <i>Xenus cinereus</i> Brodziec piskliwy <i>Actitis hypoleucos</i> Kamusznik <i>Arenaria interpres</i> Płatkonóg sztydodzioby <i>Phalaropus lobatus</i>	Gatunki przelotne lub zalatujące, niektóre wyjątkowo lęgowe, wymagają zachowania sieci terenów podmokłych o zróżnicowanych warunkach troficznych i siedliskowych
Mewa czarnogłowa <i>Larus melanocephalus</i>	Zachowanie zróżnicowanych środowisk podmokłych, szczególnie wysp w dolinach dużych rzek
Mewa mała <i>Larus minutus</i>	Ochrona rozległych kompleksów terenów podmokłych o otwartym charakterze
Śmieszka <i>Larus ridibundus</i>	Zachowanie większych kompleksów eutroficznych, sąsiadujących z terenami otwartymi, zbiorników wodnych i terenów zalewowych, obfitujących w pokarm i bezpieczne miejsca lęgów. Budowa sztucznych wysp na stawach
Mewa pospolita <i>Larus canus</i>	Zachowanie naturalnych, zróżnicowanych elementów struktury koryta dużych rzek – wysp i łąk, sterczących z wody pni, wyniesień w zalewowych dolinach
Orlica <i>Larus ichthyaetus</i> Mewa obroźna <i>Larus sabini</i> Mewa żółtonoga <i>Larus fusus</i> Mewa polarna <i>Larus glaucooides</i> Mewa błada <i>Larus hyperboreus</i> Mewa siodłata <i>Larus marinus</i> Mewa różowa <i>Rhodostethia rosea</i> Mewa trójpalczasta <i>Rissa tridactyla</i> Mewa modrozioba <i>Pagophila eburnea</i> Rybitwa krótkodzioba <i>Gelochelidon nilotica</i> Rybitwa wielkodzioba <i>Sterna caspia</i> Rybitwa czubata <i>Sterna sandvicensis</i> Rybitwa różowa <i>Sterna dougallii</i> Rybitwa popielata <i>Sterna paradisaea</i>	Gatunki przelotne lub zalatujące, niektóre wyjątkowo sporadycznie lęgowe, wymagają zachowania sieci terenów podmokłych o zróżnicowanych warunkach troficznych i siedliskowych
Rybitwa rzeczna <i>Sterna hirundo</i>	Zachowanie naturalnych procesów zachodzących w dolinach dużych rzek i elementów struktury koryta – piaszczystych wysp i łąk, ochrona stanowisk w środowiskach zastępczych, na drogach, groblach i piaszczystych wyniesieniach wśród rozlewisk. Budowa sztucznych wysp na zbiornikach wodnych
Rybitwa białoczelna <i>Sterna albifrons</i>	Zachowanie naturalnych procesów zachodzących w dolinach dużych rzek i elementów struktury koryta – piaszczystych wysp i łąk, ochrona stanowisk w środowiskach zastępczych, na drogach,

	groblach i piaszczystych wyniesieniach wśród rozlewisk
Rybitwa białowąsa <i>Chlidonias hybridus</i>	Zachowanie rozległych terenów podmokłych o stabilnych stosunkach wodnych, z niską, silnie podtopioną warstwą roślinności zielnej
Rybitwa czarna <i>Chlidonias niger</i>	Zachowanie rozległych, obfitujących w pokarm, otwartych terenów podmokłych – rozlewisk, ekstensywnie użytkowanych stawów, z płacami oczeretów i pływającymi na powierzchni wody, niedostępnymi "wysepkami" roślinności
Rybitwa białoskrzydła <i>Chlidonias leucopterus</i>	Zachowanie rozległych terenów podmokłych o stabilnych stosunkach wodnych, z niską, silnie podtopioną warstwą roślinności zielnej
Sowa błotna <i>Asio flammeus</i>	Ochrona rozległych obszarów nie uczęszczanych przez człowieka, różnicowanych strukturalnie i obfitujących w gryzonie terenów podmokłych
Zimorodek <i>Alcedo atthis</i>	Utrzymanie naturalnego charakteru niewielkich cieków, ochrona naturalnych procesów dynamiki koryta rzecznoego - podmywania brzegów i tworzenia osuwisk
Dudek <i>Upupa epops</i>	Zachowanie zróżnicowanej mozaiki krajobrazu z udziałem starych zadrzewień i dominacją ekstensywnie użytkowanych, obfitujących w owady łąk i pastwisk
Dzięcioł zielonosiwy <i>Picus canus</i>	Ochrona lasów łęgowych ze znacznym udziałem drzew o miękkim drewnie i drzew martwych
Dzięcioł zielony <i>Picus viridis</i>	Ochrona lasów łęgowych ze znacznym udziałem drzew o miękkim drewnie i drzew martwych
Dzięcioł średni <i>Dendrocopos medius</i>	Ochrona rozległych kompleksów lasów łęgowych z dominacją dębu w starszych klasach wieku
Brzegówka <i>Riparia riparia</i>	Przywrócenie procesów erozji brzegów w dolinach dużych rzek Czynna ochrona kolonii w obrębie piaskowni i zwirowni
Świergotek łąkowy <i>Anthus pratensis</i>	Utrzymanie koszenia na średniowilgotnych i wilgotnych łąkach
Pluszcz <i>Cinclus cinclus</i>	Utrzymanie naturalnego charakteru i czystości wody warko płynących, płytkich rzek i strumieni
Podróżniczek <i>Luscinia svecica</i>	Zachowanie zróżnicowanego charakteru ekosystemów podmokłych w dolinach dużych rzek
Pokląska <i>Saxicola rubetra</i>	Ochrona kompleksów średniowilgotnych, ekstensywnie użytkowanych łąk z kępami wyższej roślinności zielnej
Świerszczak <i>Locustella naevia</i>	Ochrona umiarkowanie zakrzewionych, wilgotnych i umiarkowanie wilgotnych łąk
Strumieniówka <i>Locustella fluviatilis</i>	Ochrona wiklin i zarośli nadrzecznych w różnych stadiach sukcesji
Brzęczka <i>Locustella fluscinioides</i>	Zachowanie rozległych płątów trzcinowisk i oczeretów
Wodniczka <i>Acrocephalus paludicola</i>	Zachowanie otwartych, monotonnych, umiarkowanie podtopionych turzycowisk ze stabilnym poziomem wody pozbawionych drzew i zakrzewień
Rokitniczka <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	Zachowanie umiarkowanie zakrzewionych i strukturalnie zróżnicowanych, większych kopleksów turzycowisk
Łozówka <i>Acrocephalus palustris</i>	Zachowanie szuwarów i oczeretów na skraju zbiorników wodnych
Trzcinniczek <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	Ochrona pasów oczeretów nad zbiornikami wodnymi
Trzciniak <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	Ochrona zwartych pasów oczeretów nad zbiornikami wodnymi
Wąsatka <i>Panurus biarmicus</i>	Zachowanie rozległych, niewykaszanych i niewypalanych połąci silnie podtopionych trzcinowisk
Remiz <i>Remiz pendulinus</i>	Ochrona lasów i zarośli łęgowych z udziałem drzewiastych wierzb na obrzeżach zbiorników wodnych
Dziwonia <i>Carpodacus erythrinus</i>	Zachowanie zróżnicowanych stadiów sukcesji zarośli wierzbowych szczególnie w dolinach dużych rzek
Potrzos <i>Emberiza schoeniclus</i>	Ochrona pasa oczeretów nad zbiornikami wodnymi
SSAKI MAMMALIA	
Rzęsorek mniejszy <i>Neomys anomalus</i>	Zachowanie zróżnicowania terenów podmokłych, szczególnie w dolinach niewielkich rzek
Rzęsorek rzeczek <i>Neomys fodiens</i>	Zachowanie zróżnicowania terenów podmokłych, szczególnie w dolinach niewielkich rzek
Wydra <i>Lutra lutra</i> – ściśle chroniona wszędzie z wyjątkiem stawów rybnych uznanych za obręby hodowlane	Zachowanie rozległych, zróżnicowanych, ekstensywnie użytkowanych przez człowieka kompleksów zbiorników wodnych i obszarów podmokłych, zapewnienie bezpiecznych przejść pod szlakami komunikacyjnymi. Zabezpieczenie przed jej dostępem intensywnie użytkowanych stawów rybnych

Norka europejska *Mustela lutreola*

Gatunek w Polsce wymarły, wymaga reintrodukcji

Źródło: *Aktywna ochrona mokradel w Zachodniej Polsce* - pakiet edukacyjny, Klub Przyrodników, Świebodzin - Drawno – Poznań 2002

Gatunki chronione częściowo:

NAZWA POLSKA I ŁACIŃSKA	NAJWAŻNIEJSZE WYMAGANIA SKUTECZNEJ OCHRONY
Minóg rzeczny <i>Lampetra fluviatilis</i> – postacie dorosłe	Zachowanie czystości i ochrona przed nadmierną eutrofizacją wód, likwidacja barier
Słonecznica <i>Leucaspis delineatus</i>	Zachowanie czystości i zróżnicowania wód, ochrona przed nadmierną eutrofizacją
Śliz <i>Barbatula barbatula</i>	Zachowanie czystości i zróżnicowania wód, ochrona przed nadmierną eutrofizacją
Mewa srebrzysta <i>Larus argentatus</i>	Zabezpieczenie miejsc lęgów, ochrona zróżnicowania środowisk wodnych
Mewa białogłowa <i>Larus cachinans</i>	
Kormoran <i>Phalacrocorax carbo</i> – ochronie podlega wszędzie z wyjątkiem stawów rybnych uznanych za obręby hodowlane	Zachowanie rozległych, zróżnicowanych, ekstensywnie użytkowanych przez człowieka kompleksów zbiorników wodnych i obszarów podmokłych, zabezpieczenie intensywnie użytkowanych stawów rybnych
Bóbr europejski <i>Castor fiber</i>	Zachowanie rozległych, zróżnicowanych, ekstensywnie użytkowanych przez człowieka kompleksów cieków, zbiorników wodnych i obszarów podmokłych. Tolerancja dla zmian wprowadzanych przez bobry w środowisku
Wydra <i>Lutra lutra</i> - na obszarze stawów rybnych uznanych za obręby hodowlane na podstawie przepisów o rybactwie śródlądowym	Zabezpieczenie przed jej dostępem intensywnie użytkowanych stawów, zimochowów i stawów pstrągowych

Źródło: *Aktywna ochrona mokradel w Zachodniej Polsce* - pakiet edukacyjny, Klub Przyrodników, Świebodzin - Drawno – Poznań 2002

Załącznik nr 5. Informacje o gatunkach zwierząt występujących na mokradłach.

Materiały znajdują się w:

Jabłońska E, Dzierża P, Górski M, Sobociński W. *Torfowiska z Bliska, czyli, co ciekawego kryje moja okolica*, Stowarzyszenie Chrońmy Mokradła Cmok Warszawa 2004 (publikacja udostępniona na portalu internetowym bagna.pl):

http://bagna.pl/CMS/index.php?option=com_content&view=article&id=586&Itemid=146

Załącznik nr 6. Zdjęcia omawianych gatunków zwierząt. – zdjęcia do wyszukania na stronach internetowych, w tym na stronach serwisu bagna.pl